

Είναι τώρα ή ποτέ: Ισραελοποίηση ή συμβιβασμός:

Οι Μυστικές Διαπραγματεύσεις Ελλάδας-Τουρκίας και η Τελική Πράξη του «Ανατολικού Ζητήματος»

Βασίλειος Βαλασάκης

(Πρόεδρος χρηματοπιστωτικού ιδρύματος στο Ηνωμένο Βασίλειο και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το Georgetown Πανεπιστήμιο Διεθνών Σχέσεων και Εθνικής Ασφάλειας. Έχει επίσης κερδίσει ένα Πιστοποιητικό σε Τρομοκρατία και Αντιτρομοκρατία από το Πανεπιστήμιο του St Andrews, UK)

Πνευματικά δικαιώματα: @ 2022 Ερευνητικό Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών και Αμερικανικών Σπουδών (www.rieas.gr) Ημερομηνία δημοσίευσης: 17 Απριλίου 2022

Σημείωση: Το άρθρο αντικατοπτρίζει τη γνώμη του συγγραφέα και όχι απαραίτητα τις απόψεις του Ερευνητικού Ινστιτούτου Ευρωπαϊκών και Αμερικανικών Σπουδών (RIEAS)

Η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία παρέχει στην Ελλάδα και την Τουρκία μια μοναδική ευκαιρία να επιλύσουν τις μακροχρόνιες διαφορές τους. Ένα ψήφισμα που θα αποφέρει οφέλη στη δυτική συμμαχία και θα προωθήσει τη σταθερότητα στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Είναι εξίσου μια ευκαιρία για την Ελλάδα να αναδείξει την πραγματική βούληση της Τουρκίας για μια συμβιβαστική λύση. Η Τουρκία με τη σειρά της, διακυβεύοντας τη μαξιμαλιστική της θέση στο Αιγαίο, καταπραΰνει περαιτέρω την ταραχώδη σχέση της με την υπερδύναμη¹.

Το αρνητικό κλίμα κατά της χρήσης στρατιωτικής βίας, μπορεί να ωθήσει την Τουρκία να κάνει ένα βήμα πίσω από τις μαξιμαλιστικές διεκδικήσεις της στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο. Πρόκειται για μια απροσδόκητη δωρεά για την Ελλάδα, η οποία έχει περιορισμένες επιλογές να ασκήσει, για να αντιμετωπίσει τις τουρκικές αξιώσεις². Οι δύο ακραίες επιλογές πολιτικής της Ελλάδας περιλαμβάνουν την **Ισραελοποίηση** ή τον **συμβιβασμό**. Η Ισραελοποίηση συνεπάγεται στρατιωτικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας για την αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής. Η στρατιωτικοποίηση συνεπάγεται τη δημιουργία και τη διατήρηση μιας κοινωνίας στα όπλα. Μια κοινωνία στα όπλα παρέχει διαπραγματευτικά στοιχεία στην πολιτική ηγεσία για να λάβει μια ισχυρή στάση όταν αντιμετωπίζει τις αυξανόμενες απαιτήσεις της Τουρκίας.

Συμβιβασμός συνεπάγεται τη διαπραγμάτευση με την Τουρκία μιας συμφωνίας για τη συνεκμετάλλευση των τεράστιων πόρων του Αιγαίου και της Μεσογείου. Εκτός από ένα ακραίο μελλοντικό γεγονός, που μπορεί να ωθήσει την ελληνική κοινωνία να κλίνει προς την Ισραελοποίηση, η ελληνική ελίτ τάσσεται υπέρ της υιοθέτησης μιας συμφιλιωτικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας. Οι συνήθεις διακηρύξεις της πολιτικής της ηγεσίας για την υπεροχή του διεθνούς δικαίου στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, αψηφούν κάθε σοβαρό στατιστικό τεστ. Διευκρινίζει, ωστόσο, τη σήραγγα των περιορισμών της στη λήψη αποφάσεων³.

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η Ελλάδα μπορεί να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια. Στη συνέχεια, η Ελλάδα έχει το δικαίωμα να ευθυγραμμίσει τον εναέριο χώρο της με τα χωρικά της ύδατα και να τον επεκτείνει από 10 σε 12 μίλια. Για την Τουρκία, οποιαδήποτε τέτοια (νόμιμη) πράξη θα αποτελούσε αιτία κήρυξης πολέμου κατά της Ελλάδας: casus belli. Η τουρκική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία έχουν κηρύξει την απειλή πολέμου κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου και του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών⁴.

Αντιμετωπίζοντας την απειλή πολέμου, η Ελλάδα μπορεί να επιλέξει να επιδιώξει έναν πολιτικό συμβιβασμό σε θέματα που σχετίζονται με τα νόμιμα δικαιώματά της να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως μια πιο αποδεκτή επιλογή για το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, από το να αντιμετωπίσει την προοπτική του πολέμου. Σύμφωνα με τους όρους ενός συμβιβασμού, μια πολιτική συμφωνία θα συνεπαγόταν τη συνεκμετάλλευση των αποθεμάτων φυσικού αερίου στη Μεσόγειο και στο Αιγαίο Πέλαγος. Η συνεργασία με την Τουρκία για την εξαγωγή του πλούτου από τα βάθη του Αιγαίου και της Μεσογείου, δημιουργεί επίσης την ευκαιρία να μοιραστούμε άνισα κόστη και κέρδη. Δημιουργεί επίσης σχεδόν αζεπέραστες προκλήσεις. Μπορεί να εμπιστευτεί την Τουρκία;⁵

Η συνεργασία με την Τουρκία δεν είναι εύκολη υπόθεση για την ελληνική ηγεσία. Η τουρκική ηγεσία είναι εμποτισμένη με όνειρα αυτοκρατορικής κυριαρχίας. Παρά το γεγονός ότι το ΝΑΤΟ, οι ΗΠΑ και η ΕΕ κοιτάζουν αντίθετα, όταν η Τουρκία παραβιάζει τις καθιερωμένες αρχές του διεθνούς δικαίου⁶. Μια συμπεριφορά που ωθεί την ελληνική ηγεσία να αναγνωρίσει την Τουρκία ως το άσωτο παιδί της Δύσης. Έτσι, για την Ελλάδα, εκτός της Ισραηλοποίησης, υπάρχουν περιορισμένες επιλογές πολιτικής μεταξύ των δύο άκρων, δεδομένης της ιστορίας ανοιχτών και μυστικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Πρώτον, η Ελλάδα πρέπει να επιλύσει το θέμα των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου. Το FIR Αθηνών εκτείνεται από το 1954 σε δέκα μίλια. Τα ελληνικά χωρικά ύδατα ορίζονται στα 6 μίλια⁷. Η Ελλάδα θα μπορούσε να δηλώσει την επέκταση των χωρικών της υδάτων στα οκτώμισι μίλια, καθώς η επέκταση στα 12 ναυτικά μίλια ανακηρύσσεται casus belli. Μπορεί επίσης να ευθυγραμμίσει τον εναέριο χώρο της από δέκα μίλια πίσω σε οκτώμισι μίλια. Αυτή η στρατηγική δίνει στους Έλληνες διπλωμάτες ένα εύκολο επιχείρημα να το διακηρύξουν στους Τούρκους ομολόγους τους και στους συμμάχους τους στο ΝΑΤΟ. Το επιχείρημα λέει ότι ο Πρόεδρος της Τουρκίας, κ. Ερντογάν, αποδέχθηκε το 2003 αυτή την οριοθέτηση ως συμβιβαστική λύση στις διαφορές μεταξύ των δύο χωρών⁸.

Στις 14 Δεκεμβρίου 2003, στο διαμέρισμά του, στην πολυτελή αθηναϊκή γειτονιά της πλατείας Κολωνακίου, ο Έλληνας πρωθυπουργός Σημίτης συναντήθηκε με τρεις από τους στενότερους συμβούλους του. Η συζήτησή τους επικεντρώθηκε στον απόηχο των έντονων αλλά μυστικών διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι τρεις έμπειροι συνομιλητές του πρωθυπουργού του έδωσαν θριαμβευτική είδηση. Ο κ. Ερντογάν έδειξε ότι θα δεχόταν την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων από το σημερινό τους όριο των έξι στα οκτώμισι μίλια. Μόλις ενάμισι μίλι μακριά από το πραγματικό FIR Αθηνών που εκτείνεται σε δέκα (10) μίλια⁹.

Εκείνο το απόγευμα της Κυριακής, ο κ. Σημίτης αναγνώρισε τις συνέπειες των χαρούμενων ειδήσεων των συμβούλων του. Η επερχόμενη επέκταση των χωρικών υδάτων ρυθμίζει την οριοθέτηση της ΑΟΖ¹⁰ της Ελλάδας. Επιπλέον, η Τουρκία συμφώνησε να θέσει οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ των χωρών για επίλυση στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Αυτή η εξέλιξη προκάλεσε έναν διπλωματικό Δούρειο Ίππο. Το δεύτερο στη μακρά ιστορία της Ελλάδας. Ένα περίπλοκο διπλωματικό τέχνασμα ενσωμάτωσε τη συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών. Ότι η Τουρκία δεν θα ανέβαζε ούτε το casus belli ούτε τις «γκρίζες ζώνες» κατά την ανακοίνωση της επέκτασης των χωρικών υδάτων στα οκτώμισι μίλια. Και τα δύο θέματα έπρεπε να μείνουν βουβά. Αποτελούσαν έναν άσο στο μανίκι των διπλωματών της Ελλάδας, που θα ριχτεί στο τραπέζι της ΕΕ κατά την επερχόμενη ψηφοφορία του 2004 στις Βρυξέλλες. Στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα κηρύξει ότι η Τουρκία έχει εκπληρώσει τα κριτήρια για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Η Ελλάδα θα απειλούσε να ασκήσει βέτο σε αυτή τη δήλωση

ένταξης της Τουρκίας ως επιλέξιμη χώρα για ένταξη στην ΕΕ. Η μόνη επιλογή της Τουρκίας θα ήταν να αποσύρει τόσο την επίσημη πολιτική της για το casus belli όσο και τους ισχυρισμούς της για την ύπαρξη «γκρίζων ζωνών».

Ο Πρωθυπουργός Σημίτης ζήτησε από τους στενότερους συμβούλους του να περιγράψουν τα συνταγματικά βήματα που πρέπει να ακολουθήσει η κυβέρνησή του για να δρομολογήσει τις διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. Οι νομικοί εμπειρογνώμονες υποστήριξαν ότι η επερχόμενη επέκταση του εδάφους της Ελλάδας προέβλεπε είτε την υπογραφή Προεδρικού Διατάγματος είτε απαιτούσε ψηφοφορία στη Βουλή. Και οι δύο επιλογές απέδωσαν το ίδιο συνταγματικό βάρος στο ψήφισμα.

Οι σύμβουλοι του Πρωθυπουργού επεδίωξαν πανηγυρική -ομόφωνη- ψηφοφορία στη Βουλή. Μια ομόφωνη ψηφοφορία θα σήμαινε την πρώτη φορά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ότι η Ελλάδα θα επεκτείνει την επικράτειά της. Η ομόφωνη ψηφοφορία ή η πλειοψηφία στη Βουλή θα καλωσορίσουν τη νέα πράξη όταν ψηφιστεί ως νόμος. Όπως εξήγησαν στον πρωθυπουργό οι νομικοί εμπειρογνώμονες, ένα Προεδρικό Διάταγμα θα υποβαθμίσει τη σημασία μιας τόσο σπάνιας περίπτωσης. Αυτή η περίπτωση εξήρε επίσης τους συμμάχους της Ελλάδας και της Τουρκίας, οι οποίοι γνώριζαν τα νέα, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ωστόσο, δεν έλαβε έγκριση από το μεγάλο κόμμα της ελληνικής αντιπολίτευσης.

Η ψήφιση του θέματος αναμένεται να δημιουργήσει διασταυρούμενα πυρά που δεν προέρχονται μόνο από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Δεν θα αποδέχονταν ποτέ την Ελλάδα να αναπροσαρμόσει τον εναέριο χώρο της κατά ενάμισι μίλι και μπορούν μόνο να υποστηρίξουν τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για τη μέγιστη επέκταση. Η εγκατάλειψη (1,5 μιλίου εναέριου χώρου) για την αντιστοίχιση των συντεταγμένων με την υφαλοκρηπίδα θα έπρεπε να θεωρηθεί ως πράξη προδοσίας. Η αντιπολίτευση θα άρπαζε τη στιγμή για να δημιουργήσει κάτι περισσότερο από σάλο.

Ο Πρωθυπουργός αντιμετώπισε επίσης την προοπτική ότι 15 βουλευτές από το δικό του κόμμα θα έθεταν μαξιμαλιστικά αιτήματα και θα αρνούσαν να ψηφίσουν υπέρ ενός συμβιβασμού με την Τουρκία. Για να μετριάσει τον πολιτικό κίνδυνο, ο πρωθυπουργός επιθυμούσε να έχει τουλάχιστον τη συμφωνία του μεγάλου κόμματος της αντιπολίτευσης. Αυτό ήταν εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για να τεθεί το θέμα σε ψηφοφορία στη Βουλή. Ο κ. Σημίτης ζήτησε από έναν συμμετέχοντα να επικοινωνήσει με τον αρχηγό του κόμματος της αντιπολίτευσης για να συζητήσουν τις λεπτομέρειες του ψηφίσματος και την προοπτική να κερδίσει την αντιπολίτευση υποστήριξη του κόμματος.

Η απόλυτη πράξη του θεσπιανισμού (δύο θεατρίνοι υποκριτές) έγινε στο VIP lounge του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών. Δύο απεσταλμένοι της ελληνικής πολιτικής τάξης συναντήθηκαν μυστικά. Ο διπλωματικός σύμβουλος του αρχηγού της αντιπολίτευσης μετέφερε ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις «αναμφίβολα θα αμβλυνθούν περαιτέρω» από τη μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Δεν υπήρχε βιασύνη για να τεθεί προς ψήφιση οποιοδήποτε ψήφισμα στη Βουλή σχετικά με τις σχέσεις των δύο χωρών. Η αντιπολίτευση δεν είδε κανένα λόγο να αναζωπυρώσει ζητήματα που αφορούν την Ελλάδα και την Τουρκία. Οι δύο χώρες έχουν παραιτηθεί από τη συμβίωση μεταξύ τους.

Μια σύντομη συνάντηση έληξε σκληρά. Εάν ένα ψήφισμα ερχόταν για συζήτηση στη Βουλή, η αντιπολίτευση θα το αντιμετώπιζε με αρνητική ψήφο. Ο κ. Σημίτης αντιμετώπισε την προοπτική μιας πολιτικής ήττας, πόσο μάλλον το μήνυμα που θα σταλεί στην τουρκική ηγεσία. Η πολιτική ηγεσία τόσο της πλειοψηφίας όσο και των κομμάτων της αντιπολίτευσης αποκοιμίζει το όλο

θέμα. Η αποτυχία της ελίτ να καταλήξει σε συναίνεση για ένα ζήτημα εθνικής σημασίας είναι μια μνημειώδης αποτυχία να αξιολογήσει τη φύση και την έκταση της τουρκικής απειλής.

Υπάρχει ένα πάρε-δώσε μεταξύ των εθνών τώρα που διαμορφώνεται η μεταβεσφαλική τάξη πραγμάτων¹¹. Ο πόλεμος της Ουκρανίας αποτελεί παράδειγμα της διαμόρφωσης του μεταβεσφαλικού κόσμου. Η Ελλάδα πρέπει να είναι προετοιμασμένη για την ώρα. Μια σταθερή στάση που εκφραζόταν με τη συμμετοχή στη χάραξη της ανερχόμενης διαδοχής μιας νέας παγκόσμιας τάξης θα μπορούσε να πείσει φίλους και εχθρούς ότι θα ήταν ωφέλιμο για την Τουρκία να πεισθεί να κάνει ένα βήμα πίσω. Μια κίνηση που θα βοηθήσει τις ΗΠΑ στη γεωπολιτική σκακιέρα. Θα διαλύσει επίσης τις εντάσεις μεταξύ των δύο μελών του NATO. Το χρονοδιάγραμμα για μια τέτοια «διευθέτηση» είναι ώριμη τώρα, όταν η γεωπολιτική εστίαση πέφτει στην Ευρώπη και στην αντιπαράθεση στην Ουκρανία.

Το διεθνές δίκαιο παραμένει ασαφές στην περιγραφή του τι θεωρούμε νόμιμο ή παράνομο υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Οι τρέχουσες άνευ προηγουμένου συνθήκες στην Ουκρανία επιτρέπουν στην Ελλάδα ένα παράθυρο ευκαιρίας. Χωρίς την υιοθέτηση μιας συμφιλιωτικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας, μια ελληνική πρόταση για ειρηνική επίλυση του γρίφου θα βοηθήσει και τις δύο χώρες να μεταβούν στη γεωπολιτική πραγματικότητα του 21ου αιώνα.

Η σύγκρουση στην Ουκρανία αποτελεί προοίμιο για την επερχόμενη σύγκρουση των υπερδυνάμεων. Είναι προς όφελος τόσο της Ελλάδας όσο και της Τουρκίας να συμμετάσχουν στην τελική πράξη του Ανατολικού Ζητήματος. Η επέκταση της θαλάσσιας ζώνης στα 8,5 μίλια θα στεγνώσει το επιχείρημα «lebensraum» (Ζωτικού χώρου) της Τουρκίας¹². Η υποχώρηση του ελληνικού FIR στα 8,5 μίλια βάζει την τουρκική πολιτική του casus belli σε κενό στα μάτια του νόμου. Διορθώνει επίσης ένα κρυφό πολιτικό λάθος και ωθεί την Ελλάδα στον 21ο αιώνα. Έτσι, με έναν συμβιβασμό, το «Ανατολικό Ζήτημα» καταλήγει στο συμπέρασμα που είχε καθυστερήσει πολύ καιρό.

Οι σταθερές συνθήκες ασφαλείας στην ανατολική Μεσόγειο θα απελευθερώσουν τη δυτική συμμαχία από ένα αγκάθι κολλημένο στην πλάτη της. Με το πάτημα μιας πέννας, η Ελλάδα θα δώσει επίσης χείρα βοήθειας σε παραπαίοντα θεσμούς του περασμένου αιώνα.

Η Τουρκία δεν θα έχει νομικά μέσα για να στηρίξει τις απειλές της και τον στρατιωτικό τυχοδιωκτισμό για να επιβάλει τη θέλησή της. Αντίθετα, η Τουρκία θα πρέπει να αναγκαστεί να συνεχίσει να υπηρετεί τα δυτικά συμφέροντα, όχι λιγότερο από το άσωτο παιδί της μεταβεσφαλικής τάξης.

Endnotes:

---

¹ <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/263-turkey-greece-maritime-brinkmanship-dialogue>

² <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/athens-fir.html>

³ <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/greece-pushes-for-sanctions-against-turkey-but-eu-insists-on-dialogue/> ; an interesting review of the developments from Prof. Lindsay in the early 2000:

James Ker-Lindsay, *Crisis and Conciliation: A Year of Rapprochement between Greece and Turkey*. London and New York: I.B. Tauris & Co Ltd. 2007 reviewed by: Gürsoy, Yaprak. *Review of Crisis and Conciliation: A Year of Rapprochement between Greece and Turkey*. *Journal of Modern Greek Studies* 26, no. 2 (2008): 502-504. doi:10.1353/mgs.0.0028.

⁴ <https://rhulgeopolitics.wordpress.com/2018/02/20/casus-belli-a-turkish-policy-for-the-aegean-sea/>

⁵ R. Gingeras, 'Blue homeland: the heated politics behind Turkey's new maritime strategy', *War on the rocks*, 2 June 2020. and, <https://www.thetimes.co.uk/article/erratic-turkey-cant-be-trusted-by-the-west-wzjkwpgb> ; <https://www.voanews.com/a/europe-can-turkey-be-trusted-nato-partner/6173333.html>

⁶ <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/75345> and, <https://www.csis.org/analysis/how-nato-can-avoid-strategic-decoupling-eastern-mediterranean>

⁷ The term territorial waters is sometimes used informally to refer to any area of water over which a state exercises jurisdiction. For more information: https://en.wikipedia.org/wiki/Territorial_waters; and: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/653662/EXPO_IDA\(2022\)653662_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/653662/EXPO_IDA(2022)653662_EN.pdf) pp.22 on Eastern Mediterranean.

⁸ The events described below come from a primary source that participated in the secret negotiations. According to our research the events and facts described in the following paragraphs is the first time that have been made public.

⁹ The right to extend territorial waters to up to 12 nautical miles is a sovereign right which can be unilaterally exercised. It is not supposed to be a subject to any kind of restriction or exception and cannot be disputed by third countries (Article 3 of UNCLOS, which codifies a rule of customary law, does not provide for any restrictions or exceptions to this right). Most coastal states, except for a few exceptions, have determined the breadth of their territorial sea at 12 nautical miles. Turkey herself has extended its territorial waters to 12 nautical miles in the Black Sea and the Mediterranean already since 1964. During ratification of the United

Nations Convention on the Law of the Sea (Law 2321/1995), Greece stated explicitly that it reserves the right to exercise this right at any point in time.

¹⁰ https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part2.htm ; and <https://www.in.gr/2021/12/27/politics/sabah-exei-trelathei-athina-mila-olo-kai-pio-syxna-gia-epektasi-12-million-sto-aigaio/> :

¹¹ Falk, Richard. "Revisiting Westphalia, Discovering Post-Westphalia." *The Journal of Ethics* 6, no. 4 (2002): 311–52. <http://www.jstor.org/stable/25115737> and Anderson, Gordon L. "FROM THE EDITOR: A POST- WESTPHALIAN WORLD AND THE QUEST FOR SELF-DETERMINATION." *International Journal on World Peace* 24, no. 4 (2007): 3–10. <http://www.jstor.org/stable/20752799>.

¹² Ozgur Tufekci (Author), 2019 'The Foreign Policy of Modern Turkey. Power and the Ideology of Eurasianism'. Bloomsbury Publishing, Figure 1.1